

A NÉPVÁNDORLÁS KORA

(V–X. század)

Vajdaság történetében sokszor voltak bizonytalan, nehezen megfogható időszakok, feszültségekkel teli pillanatok is bőven, de ahhoz fogható változásokat, amilyenek a hunok európai megjelenése és az Árpád magyarjainak megtelepedése között eltelt több mint fél évezred alatt történtek, korábban sohasem figyelhettünk meg. Talán a késő bronzkori „népvándorlás” hasonlítható csak ehhez a korszakhoz. Az első évezred közepe táján hódító és menekülő hadseregek, népek és néptöredékek jelentek meg a színen, és tűntek el néha káprázatos gyorsasággal.

A legjelentősebb, fokozatosan lejátszódó esemény az elöregedett római közigazgatás elhalása, visszavonulása volt, és az, hogy Európa kapujából egy erős és magabiztos nomád törzsszövetség, a hunok indultak hódító útjukra, s abban a történelmi pillanatban nem volt, aki sikerrel szembeszálljon velük.

A hunok első európai akcióját 376-ban az alánok feletti győzelem jelentette. Ezt követte az osztrogótok feletti győzelem, amivel a lavina megindult. Nálunk már az első lökés hatása erősen érezhető volt, amikor a vizigótok elfoglalták a két részre osztott római birodalom északi kapuját, Sirmiumot. A gepidák az egész Bánátot hatalmi körükbe vonták, míg a szarmaták továbbra is megtartották a Duna–Tisza közét. A későbbi események során, egészen addig, amíg 1180-ban III. Béla király el nem foglalta, Sirmium állandóan a történések gyújtópontjában állt. Örökös harcok színtere volt, mindig

legalább két fél tartott rá igényt, hódító hódítót követett, miközben állandóan veszített korábbi római jellegén és városi képén. Volt a gótok, a hunok, ismét a gótok, majd a gepidák, a bizánciak, az avarok, frankok, bolgárok, megint bizánciak és végül a magyarok kezében. És amennyire összetett Sirmium és a város nevét a mai napig átmentő terület – Szerémség – története a népvándorlás korszaka alatt, annyira össze-tett a Bácska és a Bánát további sorsa is. De amíg a Szerémségről imitt-amott még találunk írott adatokat, a másik két rész történetét kizárólag a régészeti leletek alapján ismerjük, csupán Priszkosz Rétor hunföldi útjának leírása foglalkozik a Bánáttal és talán a Bácskával is.

Lehetetlen pontosan megjelölni azt az időpontot, amikor a hunok elérték területeinket. Az előlük menekülő népek jelez-ték jövetelüket, szövetséget ígértek a rómaiaknak, megfogad-ván, hogy ha beengedik őket a tartományokba, akkor fegy-verrel fogják védeni határaikat. Talán mondani sem kell, hogy ezek segítségével a rómaiak nem lettek sokkal erősebbek. A pánikszerű menekülésben csak a gepidák és a szarmaták egy része nem vett részt, ők korábbi szállásterületeiken várták be a hunok előhadaiként működő, most már szövetséges osztrogótok támadását. Arról nincs tudomásunk, hogy a szarmaták ellenállást fejtettek volna ki, az azonban valószínű, hogy az osztrogót–gepida összecsapásban, 410 körül, a gepidák olda-lán harcoltak. A gepidák igába hajtásával befejeződött a Duna bal partjának meghódítása, torkolatától egészen a mai Vác környékéig. A Duna túloldalán fekvő Pannonia ügyeibe egyelőre nem avatkoztak be, bár az (annak ellenére, hogy a nyugatrómaiak a magukénak tekintették) már a senki földjé-nek számított. Nem akartak nézeteltérést kiváltani. Előrelátó cselekedet volt az is, hogy noha legyőzték a gepidákat és a szarmatákat, nem alázták meg, sőt nem is semmisítették meg

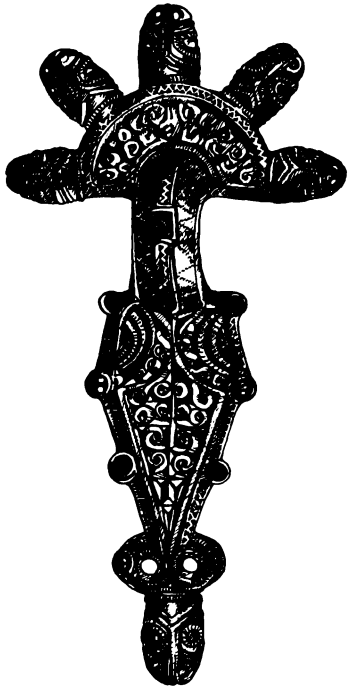
őket. A gepidáknak még a vezetőrétege is megmaradt, sőt királyuk, Ardarich később Attilának bizalmi emberévé vált. A bácskai szarmatákra pedig a gabonával való ellátás feladatát bízták (Zenta, Mákospart).

Az előnyomulás évtizedeiben a hunok társadalmában mélyreható változások történtek, amelyek a központi hatalom megerősödésével és a törzsi arisztokrácia hatalmának radikális megnyirbálásával értek véget. Az elégedetlenek egy része ekkor a keletrómaiaknál keresett menedéket, ürügyet teremtve a később állandóan visszatérő hun követeléseknek; a pártütők kiszolgáltatásának kérdése a hun külpolitika nem szűnő refrénjévé vált.

Amikor Rua halála után, 427-ben két unokaöccse, Attila és Bléda került a hun szövetség élére, a vezértörzs már a mai Vajdaságban tanyázott. Egy alkalommal a hunok azzal vádolták meg a Duna túloldalán fekvő Margum lakóit, hogy átkeltek a folyón, és hun előkelők sírjait rabolták ki. Ha a vád igaz volt, akkor ezeket a sírokat a Delibláti homokpuszta szélén vagy belsejében kell keresni. És mivel nehezen képzelhető el, hogy a törzs központi területe máshol volt, mint a sírok, ez szolgál bizonyítékkal arra, hogy megállapítsuk, hol volt a vezértörzs tanyája.

Egy szerződés értelmében, amelyet a nyugatrómaiakkal kötött Attila, aki időközben megölette testvérét és uralkodótársát, magáénak mondhatta a Dunán túl fekvő Pannoniát is, és hatalma kiterjedt az egész Kárpát-medencére. Birodalma központját a Duna–Tisza közébe, a Maros és az Aranka torkolata tájára helyezte, és itt szövögette nagyravágyó terveit, innen szándékozott meghódítani egész Európát. Sokat vitatkoztak arról, hogy hol volt Attila „fővárosa“, de régészeti bizonyítékok hiányában a feltevések közül egyet sem lehet biztosnak tekinteni. Priszkosz Rétor leírásából, aki egy kelet-

római küldöttség tagjaként 448-ban járt Attila udvarában, nem lehet kihámozni az igazságot. Azt írja, hogy a vezér több szállása közül a leghíresebb egy nagy falu volt, amelyben fából és gyalt deszkából összeillesztett palotája állt, fakerítéssel körülvéve. A konstantinápolyi palotákhoz szokott tudósító szemében ez a királyi központ csak falunak tetszett, és nincs okunk kételkedni tárgyilagosságában, azt azonban hozzá kell tennünk, hogy Attila élete idején ebben a faluban világtörténelmi döntések születtek, és hogy itt lépten-nyomon híres emberekkel, fényes küldöttségekkel lehetett találkozni, európai metropolis volt.

Aranyozott ezüstfibula. Germán sírban találták. Sirmium

Attilát 451-ben elszenvedett galliai veresége és 453-ban bekövetkezett váratlan halála megakadályozta terveit megvalósításában. Emléke azonban Európa majd minden népénél még ma is elevenen él.

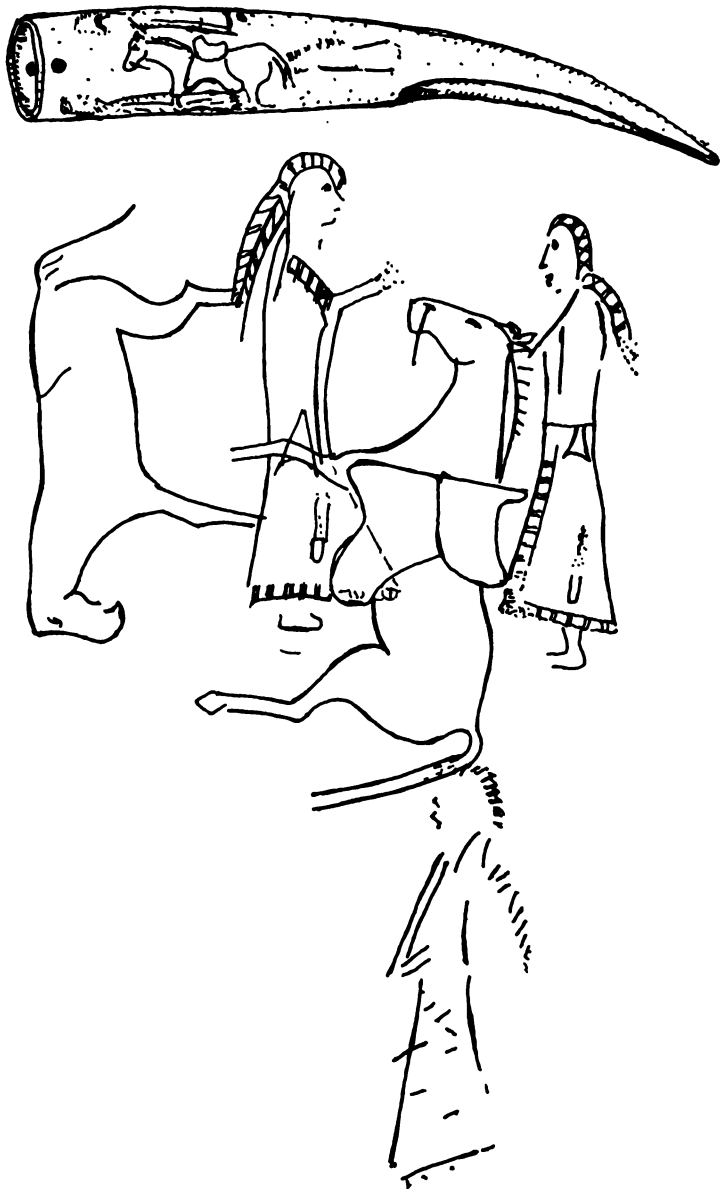
A hunokkal kapcsolatban sok még a kettős kérdőjeles probléma. A kevés hiteles feltárás miatt még nem tudjuk megrajzolni az egyékbént bonyolult összetételű hunkori társadalom képét sem.

A hunok uralmának szertefoszlása után a gepidák elfoglalták Sirmiumot, amelyért az osztrogótokkal is meg később a longobardokkal is meg kellett küzdeniük. Eközben a kelet-rómaiak aspirációit is semlegesíteniük kellett, mert Bizánc Sirmiumot nem tekintette elveszettnek. A gepida–longobárd–bizánci viszonyokban a VI. század első felében állandóan voltak torzsalkodások, háborúk, szerződések és hitszegések, míglen a gyakorlott bizánci diplomácia egy negyedik tényező beiktatásával, a hunok nyomdokain keletről érkező avarok bevonásával meg nem találta a számára megfelelő megoldást.

Mielőtt az avarokról beszélünk, említsük meg röviden, hogy a gepidák másfél évszázados ittlétének bizonyosságként Vajdaságban többfelé is megtalálták temetőiket. A Száva melletti Jakovo közelében, Kovin központjában, Bocsár mellett, Adán, Adorján közelében és Horgoson is. Mitrovicán sírokat nem találtak, de a városban folyó ásatások során egy gyönyörű ezüst fibulapárra bukkantak, mélyen vésett spirál díszekkel és vörös ékkövekkel kitöltött rekeszdíszítéssel. Mind a két példány arannyal volt befuttatva, és biztosan főúri ékszernek tekinthető.

1958 tavaszán a Hajdújárás és Nosza között elterülő egykori Pörös legelőn egy juhász egy kis csontszerszámot talált. A szarv alakú tárgy egyik fele hegyes volt, a másikon pedig nyéllyük helyezkedik el. Sima felülete finoman bekarcolt figurákkal van ékesítve. A juhász bevitte a tárgyat a szabadkai múzeumba, és az „a pörösi bogozó” néven bevonult a szakirodalomba.

A bogozón három kaftánba bújtatott alak és két ló látható, az egyik fel van nyergelve. A bokáig érő kaftánokat szíjak fogják össze, amelyeknek a végein csüngők vannak. Az emberi alakok fejéről varkocsokba font hajfonatok lógnak. A lovak

Fönt: csontbogyó. Alatta a bekarcolt díszítés kiterített rajza. A jó és a gonosz, a fény és a sötétség harcának jelképes ábrázolása. Hajdújárás-Pörös

félreérthetetlenül az alacsony növésű, tömzsi sztyeppi lovak közé tartoznak, tehát abba a fajtába, amelyről a korabeli források mindig elismerően nyilatkoznak, kiemelve igénytelenységüket, tűrőképességüket és kitartásukat.

Ha az ezeken a rajzokon feltüntetett alakok elénk toppanának, azokat az avarokat láthatnánk, akik Bizánc közbenjárásával 567 őszén a longobardokkal szövetkezve legyőzték a gepidák seregét, megszerezve az ígért jószágállományt, és megegyezés nélkül megtartva maguknak a gepidák szállásterületeit, a Tisza mellékét. Sirmium már nem juthatott a kezükre, mert a háború zavarában a bizánciak visszafoglalták. A longobardok hamar rájöttek, hogy szövetségesük nemcsak külsőre és életformára, hanem politikájára nézve is túlságosan hasonlít a jó egy századdal korábban még ugyanezen a tájon uralkodó hunokhoz. Felmérték helyzetüket, és elhatározták, hogy Észak-Itáliába (a mai Lombardiába) vonulnak. Így jutott 568-ban a kiürített és felperzselt Pannonia is az avarok kezére. A bizánciaknak is észre kellett venniük, hogy rossz boltot kötöttek, mert az avarok a hunok maradványait visszahozva a Kárpát-medencébe, nemcsak utat nyitottak az Al-Dunához a Galícián és Ukrajnán keresztül dél felé törő szláv törzseknek, hanem maguk az avarok is sokkal veszélyesebb ellenfélnek bizonyultak, mint sejteni lehetett. Sirmiumot rögtön maguknak követelték, és – ugyanúgy, mint a hunok – a kialakult aranyadó mennyiségével sem voltak soha megelégedve. Sirmiumot kitartóan támadták, nem kímélve a Dunától és a Szávától délre eső területeket sem. Szomorúan jegyzi az egyik krónikaíró, hogy „az avarok tömegestől törnek be szokott farkasüvöltésüket hallatva”. 582-ben végül ez a sokat szenvedett város ismét gazdát cserélt, az avarok kezére került, és vereségükig az övék maradt.

Feliratos tégl a Sirmiumból. A rajta levő görög nyelvű szöveg: „Krisztus urunk, segítsd meg a várost, állítsd meg az avarokat, őrizd meg Romeát és azt, aki ezt írta”

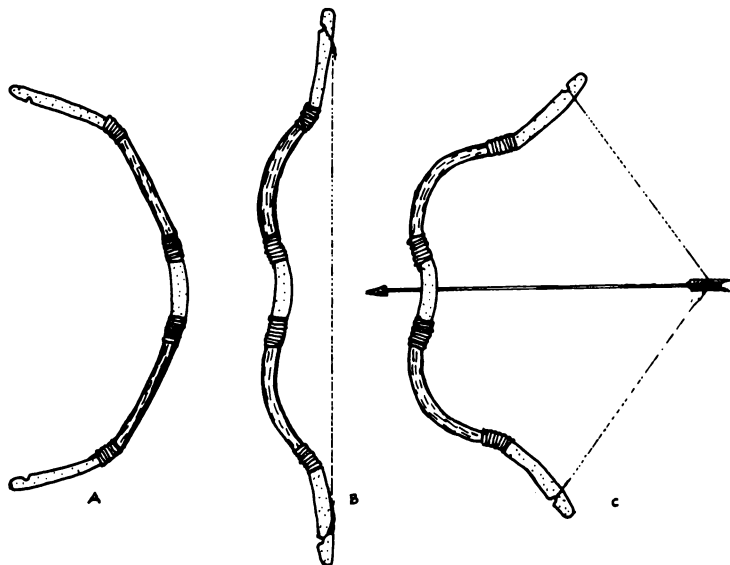
Akárcsak a hunok esetében, az avarok katonai ereje is mindenütt jelen volt az elfoglalt területeken. A Bácskában azonban továbbra is maradt kevés számú szarmata. Ezt a péterrévei ásatások eredményei igazolják, a Bánátban pedig az erős avar megszállás ellenére (Aradác) elég nagyszámú vazallusi sorba jutott gepida élt, amiről viszont bizánci forrásokból értesülünk. Ugyanott szlávokról is esik szó, de azok

egyelőre az Al-Duna mellékéről csatlakozott szövetségesek voltak.

Érdekes, hogy az avarok körében is a Kárpát-medencébe való letelepedést megelőzően, illetve annak az idején játszódott le az a társadalmi átalakulás, amely a katonai arisztokrácia teljes kialakulásához és megerősödéséhez vezetett. Törvényszerű, hogy ezt a harcra, a zsákmányra való törekvés követte, s ez akkor sem szűnt meg, amikor nyilvánvalóan a pusztulás felé sodorta az egész társadalmat. 626-ban igen nagyszámú sereggel (amelyben ismét voltak szlávok) magát Konstantinápolyt támadták meg, és a látványos és mindkét fél számára kimerítő ostrom után az avarok maradtak alul.

A vereség két lényeges következménnyel járt: beháború keletkezett az avarok között, és ez olyan mértékben gyengítette meg őket, hogy attól kezdve megszűntek nagyhatalom lenni, és a korábban jármuk alatt tartott al-dunai és balkáni szlávok megszabadultak uraiktól. A vereséggel lezárult az úgynevezett korai avarkor.

Régészetileg vizsgálva ezt a periódust, megállapíthatjuk, hogy kevés kivétellel a néhány sírból álló kis családi temetők vagy magányos sírok jellemzik. Ilyen korai temetőt találtak Zrenjanin közelében, Törökkanizsán, egy nagyobbát Aradacon, magányos sírokat pedig Nagyolaszinál (Mandje-loš), Lovćenacón, Szabadkán és Csókán. A csókai az avar sírok azon csoportjába tartozik, ahol a halottal együtt eltemették hátaslovát is. Hála a jól levezetett ásatásnak, rekonstruálni lehet a körülbelül 1300 évvel ezelőtti temetési szertartást. Kiástak egy nagy gödröt, amelyből egy keskeny, mélyebben fekvő kriptá nyílt. A díszruhájába bújtatott halottat a nyitott koporsóval együtt a kriptába tették. Kardját a veretekkel díszített szíjjal együtt bal keze fölé, a tegezt pedig a nyilakkal együtt, szintén szíjastul, a jobb csípője mellé

Az avar visszacsapós íj működési elve. A – az íj nyugalmi állapotban, B – a felajzott íj, C – a megfeszített íj

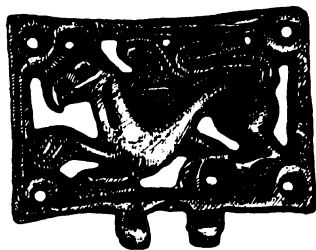
tették. A koporsót ezután lefedték, és ráhelyezték minden avar harcos legfontosabb fegyverét, a felajzott íjat. Ezek után a gödörbe levezették a díszesen felszerszámozott, felnyergelt hátsólovat, egy vaslándzsával ledöfték, és végül a sírt betemették. Feltételezhetjük, hogy a vezetéklovat a sír szélén áldozták fel, és húsát a tor alatt elfogyasztották. Hogy a lenyúzott bőrt miért nem tették a sírba, ahogyan más helyeken, pl. Gomboson történt, sohasem fogjuk megtudni.

Lovas temetkezés csupán az előkelőbbeket illette meg, a társadalom egyszerűbb tagjainak, ellentétben a korábbi szokásokkal, már nem járt. Ugyanúgy csak az előkelők akaszthattak a fülükbe arany fülbevalókat, amelyek közül csak egyet vihettek magukkal a „másvilágra” (Mokrin). Éppen az

arany fülbevalókkal kapcsolatban vetődhet fel a kérdés, hogy voltak-e a nomád avaroknak ötvöseik. Abból a nagy mennyiségű aranyból ítélve, amit a bizánciak 628-ig kifizettek, valamint a sírokban gyakran lelt jellegzetes arany tárgyak azt bizonyítják, hogy igenis volt, sőt minden jel arra mutat, hogy a pompát, a fényűzést szerfelett kedvelték. A csókai sírban lelt hátszlónak a szerszáma is aranyozott veretekkel volt díszítve.

Az avarok katonai sikereiket jól szervezett katonai arisztokráciájuknak és az életmódjukból fakadó katonai erényeknek köszönhették. Döntő körülmény volt az is, hogy fegyverzetük is fölényt biztosított nekik: hosszú nyelű lándzsáik voltak, kardjuk pengéje is hosszabb volt az európai kardokénál, és mindenekelőtt hihetetlenül jó íjászok voltak. A korai avar sírokból előkerülő csontból faragott íjmerevítők – az avarok csodafegyverének egyedül megmaradt részei – mind ékesen beszélnek arról a körültekintő gondról, amellyel elkészítették őket. Más tényezők is előnyt biztosítottak nekik: Európában ők használták először a kengyelt, amely a magas kápájú nyereggel kombinálva lehetővé tette nekik a nyeregből való biztos nyilazást, a mozgó harcnak azt a módját, amellyel ámulatba ejtették ellenfeleiket.

A konstantinápolyi kudarc után az avarok szinte bezárkóztak a Kárpát-medencébe, védőbástyaként szláv törzsekkel véve magukat körül. A bizánciak fellélegeztek, és érdeklődésük az avarok iránt rögtön annyira megcsappant, hogy a VII. század közepétől kezdve egyszerűen kimaradtak az írott forrásokból. Így történhetett meg, hogy azokról az eseményekről, amelyek 670 táján játszódtak le, írásos nyomok nem maradtak, rettenetesen megnehezítve a kutatást. A beállt változások mélyrehatóak voltak: megváltozott a temetők jellege, és megváltozott a sírokban található régészeti

A „griffes-indás” avarok övdíszének jellegzetes darabjai: griffeket ábrázoló bronz övdíszek. Adorján

anyag is. Az előállt helyzetet csak újabb invázióval lehet megmagyarázni, még akkor is, ha továbbra is avarokról hallunk, mert a győzők felvették a legyőzöttek nevét, valószínűleg külpolitikai érdekeket tartva szem előtt. Megkülönböztetésül az újonnan jötteket a griffes-indások népének is szokták nevezni, akik biztosan számbeli fölényben voltak az itt talált avarokkal szemben, mert elég gyorsan magukba olvasztották őket. A topolyai avar temető „magját” például a korábban jöttek sírjai alkották, de idővel két oldalról a később jövők sírjai fogták közre, minden élesebb választóvonal nélkül.

A korábbi kis temetők helyett az újabb korszakban nagy, néhol hatalmas, több száz sírt magukba foglaló temetők keletkeztek. A sírokban található tárgyak, főleg övveretek jellege is megváltozott. Eltűntek a préselt lemezekből készült díszek, és helyettük masszív, bronzból öntött garnitúrákat lehet találni. A veretek díszítésmódja is más lett, a fonatos és geometrikus motívumokat mesebeli állatok, griffek, állatküzdelmet ábrázoló jelenetek, növényi minták és néha emberábrázolások foglalták el. A sírokban található mellékletek alapján a VIII. századi társadalomban számottevő gazdasági különbségekre lehet következtetni, és a katonai elem visszaszorulása

is szembeötlő a szegényebb (termelő) réteggel szemben, amelynek összetételében a földműveléssel foglalkozók száma feltehetően növekedőben volt.

Ennek a folyamatnak eredményeképpen szaporodott el a lakosság, és ezért alakultak ki most már állandóbb települések, habár ezeknek a nyomaira a kutatók nem tudnak ráakadni, mert szilárd épületeket továbbra sem készítettek, továbbra is jurtákban laktak, nem hagyva maguk után megfogható nyomokat, egyedül a nagy temetők maradnak bizonyítéknak. Vajdaságban több mint húszat lehetne felsorolni, amelyeknek az elhelyezkedése egy bácskai tömörülés tendenciáját mutatja: Kishegyes három temetővel, Verbász, Cséb, Gombos két-két temetővel, Hódság, Becse, Ada legalább két temetővel, Adorján, Horgos két-két temetővel, Topolya, Sokolac, Moravica. Bánátban Csóka, Mokrin, Pancsova, Székelykeve, Szerémségben pedig Vojka, Slankamen, Novi Banovci és Rakovac.

A régészeti kutatás az elmúlt évtizedekben a népvándorlás e bonyolult szakaszának megvilágításában szép sikereket ért el, nagy vonalakban rendet teremtve a régészeti anyag és a történelmi események között régebben fennálló ellentmondások terén. Két lényeges kérdés azonban még ma is tisztázatlan. Nevezetesen az, hogy a griffes-indások között voltak-e magyarok, és hogy a szlávok milyen szerepet játszottak társadalmukban, illetve hogy melyik az a régészeti anyag, amely biztosan az ő hagyatékukat képezi. Ennek a két kérdésnek a problematikájába helyszűke miatt nem mélyedhetünk bele, hiszen kitérőnket végül úgyis azzal kellene lezárnunk, hogy a végleges megoldás még további kutatásokat igényel. Kétségtelen, hogy különösen az avarok veresége után korábbi szállásterületeik rovására a Kárpát-medencébe erős szláv beáramlás ment végbe. Erről frank tudósítások és némely később

jelentkező helynevek is egyértelműen vallanak (Csongrád, Kanizsa, Slankamen Anonymusnál), másrésztől csak a honfoglalással nem tudnánk megmagyarázni a besenyőktől megtizedelt magyarság helyfoglalását és megmaradását egy olyan nagy területen, amelyen, ismét csak a nagyszámú középkori helynévre hivatkozva, ki lehet őket mutatni.

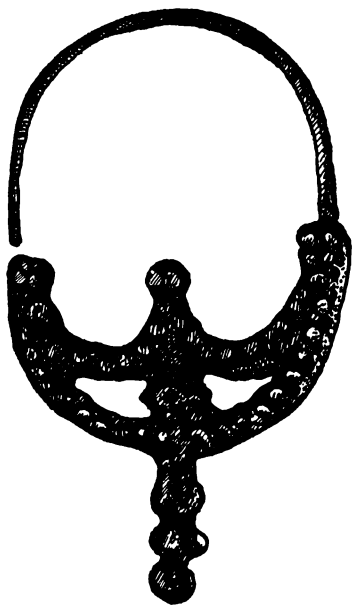
Egyelőre még rejtély, hogy valójában milyen okok indították Nagy Károlyt és a frankokat arra, hogy költséges háborút viseljenek egy távoli területen a számukra végeredményben veszélytelen avarok ellen. A krónikaírók feljegyezték, hogy 791-ben maga Károly vezette az első támadást ellenük. Elég kevés sikerrel. Erről ugyanazok a krónikák már természetesen nem tesznek említést. Árulások és komoly polgárháború segítette csapatait 795-ben abban, hogy behatoljanak a Duna–Tisza közére, és elfoglalják az avar hringeket (a sáncokat?!), és állítólag óriási mennyiségű kincssel térjenek vissza Frankhonba. Habár Sirmium is a kezükbe kerülhetett, Vajdaságban eddig úgynevezett karoling leleteket nem találtak. A frank támadásokkal egy időben a Tisza vidékét a megerősödött bolgárok államukhoz csatolták, és ez a politikai képlet maradt Vajdaságban érvényben mindaddig, amíg 895-ben az Árpád vezette magyarság a Kárpát-medencébe nem érkezett.

A IX. század, az avarok bukása és a magyarok érkezése közt eltelt egy évszázad számos megoldatlan régészeti és történelmi kérdéssel terhes. A források utalásai csupán Pannoniára vonatkoznak, annak is nyugati részére, ahol a frankok ellenőrzése alatt újabb szláv állam alakult, míg a mi területeink, mint a megelőző században, ismét teljes homályba merültek. Csak míg a VIII. századból gazdag régészeti hagyatéket örököltünk, a IX. századból alig tudunk valamit felmutatni néhány nagyon szegényes temetőtől (Kishegyes–Zselérföld, Banatska Palanka – Kloštar) és egypár véletlenül fel-

színre került tárgytól eltekintve. Arra a lehetőségre kell gondolni, hogy talán az eddig elprédált, bejelentés nélkül feldúlt lelőhelyek egyike-másika adhatná a megfejtés kulcsát ezekhez a problémákhoz.

A magyar honfoglalók első hullámaival érkező úgynevezett középrétegnek jellegzetes sírjait sokkal könnyebb felismerni. Elsősorban azért, mert kis, 10–15 síros nagycsaládi temetőkké tömörülnek, de legfőképpen azért, mert régészeti anyaguk sajátos darabokból áll: kerek ezüstpitykékből, rombusz és háromszög alakú ezüst veretekből, korong alakú díszekből, illetve szív alakú csüngőkből. Jellemzőik közé tartozik még a részleges lótemetkezés és a nyereg sírbatétele is. Ilyen X. század eleji sírokat találtak Futakon, Gomboson, Zentagunarason, Törökbecsén, Felsőhegyen, Horgoson, Hajdújáráson stb.

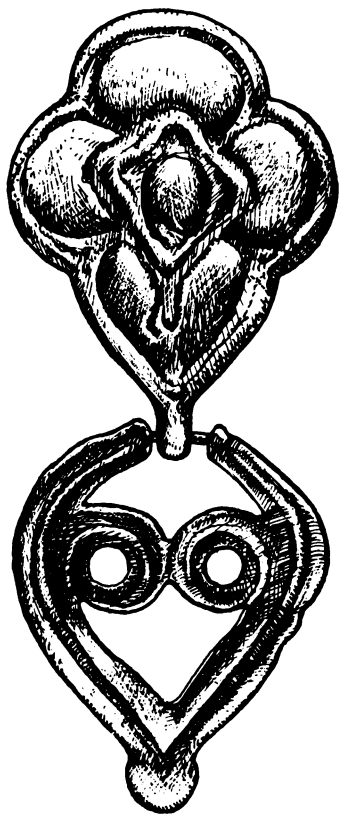
A szegényebb réteg tagjai úgynevezett köznépi temetőkké duzzadtak, és biztosan magukba foglalták az itt talált szláv és maradék avar lakosság lassanként asszimilálódó tagjait is. Az egyik (nálunk eddig legnagyobb) ilyen vajdasági temető mostanában van feltárás alatt a Szabadka melletti Verušícón. Hasonlókat,

Bronzból öntött X. századi szláv fülbevaló. Banatska Palanka

de sokkal kisebbeket találtak még Topolyán, Gomboson, Lovćenacón, Rakovacon és Oroszlámoson. Abból ítélve, hogy Vajdaság többi részén kevés X. századi temetőt találtak, és az ismertek sem nagyok, nyugodtan állíthatjuk, hogy ebben az időben ez a terület nem volt sűrűn lakott. Ezeknek a temetőknek a használata gyakran átnyúlik a XI. századba is, ezért róluk a következő fejezetben lesz szó.

A magyarok megjelenésével gyakorlatilag lezárult a népvándorlás tarka korszaka, bár nekik is több mint fél évszázad kellett, hogy végleg eldöntsék: haladnak tovább az előttük hasonlóan keletről ideszakadt népek (hunok, avarok) nyomdokain, és ők is elvesznek, vagy megváltoztatják társadalmi és gazdasági szervezetüket, beleilleszkednek az adott környezetbe és helyzetbe, s beállnak az európai népek sorába. A 955-ben Augsburgnál elszenvedett katasztrofális vereség meggyorsította a már megindult érési folyamatot, és a külpolitikai szempontból nyugalmasabb évtizedek lehetőségét adtak arra, hogy Géza fejedelem elkezdje a magyarság keresztény hitre való térítését és a társadalom feudális alapokra való helye-

Ezüstből öntött kétrészes fityegő. Banatski Despotovac

zését. Ebben a munkájában eredményesen gyümölcsoztette az itt talált már keresztény szlávok nyújtotta előnyöket és szláv ajkú papok szolgálatait, amiről egyházi szókincsünk némi felvilágosítással szolgál.

Géza hatalmas munkáját fia (I., Szent) István, az első koronás magyar király fejezte be, aki nemcsak befelé, hanem kifelé is sikeresen szilárdította meg hatalmát.